

BẢN SẮC NGHỆ THUẬT HỘI HỌA VÀ KHẮC ĐÁ CỦA CỘNG ĐỒNG THỔ DÂN ÚC

Trần Cao Bội Ngọc

Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, ĐHQG-HCM

TÓM TẮT: Khác với nhiều cộng đồng cư dân khác trên thế giới, cộng đồng thổ dân Úc trong hàng chục ngàn năm đã sống biệt lập không có sự tiếp xúc với các nền văn minh lớn trên thế giới, cho tới thời điểm có mặt của thực dân Anh trên lục địa Úc. Do vậy, trình độ phát triển kinh tế-xã hội của họ còn rất lạc hậu. Tuy nhiên, trong quá trình lịch sử thổ dân Úc đã sáng tạo ra một di sản văn hóa tinh thần đồ sộ, độc đáo mang bản sắc riêng của cộng đồng thổ dân Úc nói riêng, của nước Úc nói chung.

Trong nền văn hóa tinh thần, tuy cuộc sống còn hoang sơ nhưng cộng đồng thổ dân đã sáng tạo ra nhiều loại hình nghệ thuật độc đáo mang đậm màu sắc chung về cõi nguồn – Dreamtime và Dreaming. Điều này được phản ánh qua từng tác phẩm điêu khắc và hội họa trên đá, trên vỏ cây, trong hang động, và lấy từ vật liệu có sẵn của tự nhiên v.v... Mặc dù có thể nói lối sống, tín ngưỡng của hầu hết các cộng đồng thổ dân nhìn chung là tương tự nhau, mỗi cộng đồng thổ dân vẫn có các nhóm ngôn ngữ riêng, lãnh thổ riêng, huyền thoại riêng, lịch sử riêng, những tập tục và lễ hội độc nhất vô nhị của riêng họ. Trong khuôn khổ giới hạn của một bài viết, tác giả chỉ tập trung vào một số loại hình nghệ thuật truyền thống tiêu biểu của cộng đồng thổ dân Úc. Đây là những tác phẩm đơn giản nhưng hết sức độc đáo, đời thường nhưng luôn gắn kết với đời thiêng mang màu sắc tâm linh huyền bí. Được phản ánh qua huyền thoại và các công trình nghệ thuật, lịch sử của cộng đồng thổ dân đã để lại cả một di sản văn hóa tinh thần đặc sắc cho tới ngày nay.

Nghệ thuật hội họa và khắc đá góp phần làm cho nền văn hóa cộng đồng thổ dân trở nên hoàn chỉnh. Nghệ thuật không chỉ đơn thuần là chất màu tô điểm cuộc sống, mà còn chính là cuộc sống, vì nghệ thuật đi vào đời thường và tồn tại một cách đa dạng và phong phú trong hầu hết mọi lãnh vực.

Lịch sử hàng chục ngàn năm của nghệ thuật hội họa thổ dân đã tạo nên màu sắc nổi bật riêng và không bị hòa trộn trong cái di sản đồ sộ của nền văn hóa thế giới vốn đã rất đa dạng và phong phú. Hàng chục ngàn năm

trước, khi thổ dân đặt chân đến mảnh đất mà ngày nay là nước Úc, mỗi một nhóm thổ dân chiếm lãnh một vùng đất nào đó để sinh sống và trở thành chủ sở hữu lãnh địa đó. Do vậy, họ có quyền sử dụng nguồn tài nguyên thiên nhiên sẵn có phục vụ cho việc sáng tác nghệ thuật, có quyền tiếp cận và có trách nhiệm trông coi sửa sang các tác phẩm hội họa cũng như khắc đá thuộc vùng lãnh thổ của mình, đặc biệt là những tác phẩm phục vụ cho các buổi lễ thiêng.

Hội họa và khắc trên đá có tầm quan trọng to lớn trong nền văn hóa truyền thống của thổ

dân. Vẽ không chỉ đơn thuần mang tính chất giải trí hay tạo nên giá trị nghệ thuật mà còn nhằm mục đích kể chuyện – một dạng “nhật ký” lưu lại những gì xảy ra ở cuộc sống xung quanh như săn bắt, lễ hội, tiếp xúc trao đổi sản vật với những nhóm người khác, đặc biệt là phục vụ cho các buổi lễ thiêng và đánh dấu chủ quyền mảnh đất quê hương. Hội họa và khắc đá ở đây không chỉ mang giá trị vật chất hay tinh thần nghệ thuật mà còn có giá trị tâm linh đưa người xem vào một thế giới kỳ bí và thoát tục. Các thổ dân tin tưởng rằng khi được tô màu, sơn sửa lại ngay trong các buổi lễ thiêng, các tác phẩm này toát lên một nguồn lực tâm linh siêu tự nhiên cung cấp sức mạnh vô tận cho các thổ dân, đưa họ vào thế giới của mùa màng trù phú, cây cối xanh tươi, động vật dồi dào, đặc biệt là gia đình sẽ sinh thêm nhiều con.

Nhằm phục vụ cho việc vẽ tranh, các họa sỹ thổ dân sử dụng màu lấy từ nguồn thiên nhiên (các loại gam màu đỏ, nâu, vàng, trắng và đen). Màu đỏ được xem là rất quan trọng, mang tính thiêng, và được sử dụng nhiều nhất. Họ lấy màu đỏ từ quặng. Có khi họ phải đi xa tới hàng trăm cây số để tìm màu đỏ. Các gam vàng được lấy từ quặng, bụi tổ kiến, một số loại rêu... Than nghiền, vỏ cây đốt, Manganese oxide... cho màu đen. Màu trắng lấy từ thạch cao hay đất sét trắng.

Là những cuốn sách lịch sử bằng tranh, các tác phẩm hội họa và khắc đá của thổ dân Úc bao gồm cả những hình vẽ thú thú khổng lồ đã tuyệt chủng hay những câu chuyện kể về các lần tiếp xúc giữa thổ dân và các nhóm người khác. Có những bức tranh diễn lại những

chuyến viếng thăm của ngư dân Macassan cùng những con thuyền của họ neo tại vùng biển phía Bắc của Úc hàng trăm năm trước. Có những tác phẩm họa lại những thuyền buồm của người châu Âu cùng với vũ khí, công cụ, động vật mà họ mang tới. Ở vùng Central Australia, súng, riu, gia súc, ngựa được vẽ cùng với những vật trang trí cho các buổi lễ thiêng, boomerangs, dùi cui, khiên v.v... Thổ dân Gunwinggu thuộc vùng Oenpelli thuộc Western Arnhem đã vẽ tổ tiên của họ đang đi trên những nơi mà bây giờ gọi là trái đất. Họ vừa đi vừa tạo nên đất đai, sông núi, hẻm núi, hồ nước, nguồn thực phẩm và cả con người cư ngụ trên những nơi ấy. Họ còn tạo ra luật lệ, phong tục tập quán, nền văn hóa, các buổi lễ thiêng v.v... Những nơi này trở thành mảnh đất quê hương thắm đậm hình bóng tổ tiên. Ngoài ra, tuy phong cách hội họa và khắc đá khác nhau từ vùng này sang vùng khác, nhưng chủ đề hình bàn tay là một trong những nội dung hội họa phổ biến nhất.

Motif chung cho các tác phẩm hội họa là những nét vẽ hình tròn, hình bán nguyệt, hình xoắn ốc, những dấu chấm hay những đường thẳng. Thổ dân thường vẽ quê hương của mình như được nhìn từ trên cao xuống, nên núi sẽ được vẽ như là nhiều vòng tròn đồng tâm lồng trong nhau khác với cách vẽ thông thường nhìn từ bên hông núi. Sông cũng được vẽ như những vòng tròn đồng tâm. Khi những nhóm vòng tròn đồng tâm được nối với nhau bởi những đường thẳng thì những đường thẳng này phục vụ như chiếc cầu nối giữa các con sông và người ta có thể đi lại qua các con sông nhờ cầu

nổi này. Trong nền văn hóa thổ dân, nước mang tầm quan trọng sống còn do tính khan hiếm của nó. Sông nước, hồ nước được thể hiện trong rất nhiều tác phẩm vì kiến thức về nguồn nước đồng nghĩa với sự sống còn của bộ lạc. Đặc biệt, tương tự như một tấm bản đồ chi đường, bức tranh còn là một bản đồ chi nơi nào có nguồn nước nhằm “hướng dẫn” cho các thanh niên mới đến tuổi trưởng thành tìm ra vị trí nguồn nước ở sa mạc (chỉ những thổ dân trong cùng nhóm mới có thể giải mã!).

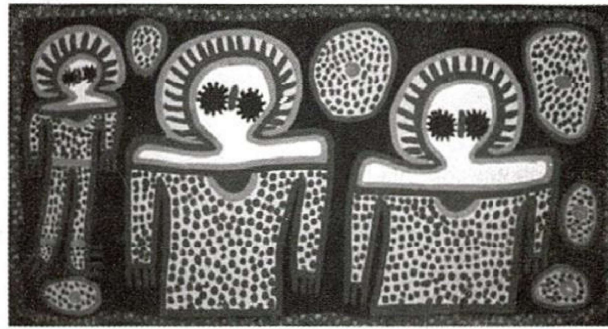
Những hình chữ U cũng là một trong những biểu tượng phổ biến. Hình chữ U tượng trưng cho người ta ngồi xung quanh đám lửa cắm trại, hay là nơi có thể tổ chức những buổi lễ thiêng, những buổi lễ đánh dấu các nghi thức vòng đời. Điều ẩn sau những bức tranh này là khi có thể giải mã, thì bức tranh lại trở thành tấm bản đồ đánh dấu những nơi an toàn (không có thú dữ, không có kẻ đột nhập từ những bộ lạc khác) để có thể hội họp đông người. Có thể vẽ chi tiết hơn nữa, khi bên cạnh hình chữ U có thêm một số hình khác như một vật đựng (coolamon) hay cái rỏ thì những người đang tụ tập đó thuộc về giới nữ. Nếu đây là một cuộc họp dành riêng cho nam giới, bên cạnh hình chữ U sẽ có thêm một vạch thẳng dài tượng trưng cho ngọn giáo hay hai vạch cong song song tượng trưng cho boomerang (điều này thể hiện sự phân công

lao động của thổ dân Úc). Nếu là cuộc họp có cả nam lẫn nữ, thì bên cạnh hình chữ U sẽ có cả vật đựng, rỏ, ngọn giáo v.v... Những đường song song hơi cong nổi nhiều nơi trong bức tranh đánh dấu những con đường thổ dân thường đi qua. Ngoài ra, dấu chân muông thú cũng được mô tả trong tranh như là tấm bản đồ đánh dấu vùng nào có loại thú nào sinh sống nhiều (kangaroo, đà điểu sa mạc Úc, thằn lằn goanna hay những nét vẽ gợn sóng của một con rắn đang trườn đi).

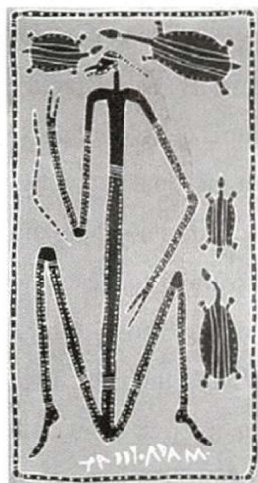
Hình 1.

Hình bên là một phần của bức tranh được vẽ bởi Reggie Sultan, một họa sỹ thổ dân *Kaytja* từ vùng Barrow Creek. Bức tranh cho thấy con người, dấu vết động vật và hồ nước. Hình vẽ gồm một loạt các vòng tròn đồng tâm tượng trưng cho nơi họp họp, địa điểm cắm trại hay hồ nước và một loạt các đường thẳng song song tượng trưng cho lộ trình, con suối hay lòng sông. Những hình chữ U tượng trưng các phụ nữ đang ngồi và bên cạnh họ là những dụng cụ đào đất. Chuỗi mũi tên bên phải là vết chân của những con đà điểu emu.

Hình 2.

Linh hồn được vẽ là những hình người màu trắng. Các thổ dân vùng Kimberley thuộc Western Australia tin rằng tổ tiên thần thánh của họ đã họa lên bức tranh nổi tiếng Wandjina. Wandjina là các vị thần điều khiển mưa, bão và lụt lội. Trong bức tranh này, thần Wandjina mang hình dạng con người có cơ thể to lớn, mắt to, không có miệng nhưng có hào quang là mây và tia chớp, trông giống những phi hành gia với cái đầu thật to. Trang phục trông cũng giống như của phi hành gia (hình 2).

Hình 3.

Tương tự như vậy, các thổ dân vùng Tây Arnhemland cũng cho rằng những bức tranh của họ là do các vị thần mang tên Mimi họa lên. Những bức tranh vẽ, thường là bằng đất

son đỏ, mang chủ đề con người. Đó là những đường nét vẽ hình dạng con người đang chạy, nhảy, múa, săn bắt, chiến đấu v.v..., rất đơn giản nhưng lại rất thanh lịch và duyên dáng (hình Mimi đang múa¹⁴). Các vị thần Mimi sống trong mọi góc ngách vùng núi, chỉ ra ngoài vào ban đêm. Họ mang cơ thể gầy guộc và móng manh đến độ họ chỉ có thể ra khỏi nơi ẩn náu của họ khi trời không nổi gió để không bị gió cuốn đi. Thổ dân vùng này tin rằng các vị thần Mimi không chỉ tạo ra những chân dung tự họa sống động mà chính họ còn là tổ tiên thời Dreaming đã dạy cho con cháu cách săn bắn, vẽ, múa, sáng tác v.v...

Larry Jakamarra Nelson – một người thuộc nhóm Warlpiri sống tại Yuendumu thuộc Northern Territory đã nói, “*Khi tôi nhìn vào những bức tranh tjukurpa [dreaming] của tôi, tôi cảm thấy dễ chịu – hạnh phúc trong kuturu (tim), tinh thần. Mọi thứ đều ở đây: tất cả đều tồn tại trong hang động mà không bị mất đi. Đây là điều bí mật. Đây là nhà của tôi – bên trong tôi... Thế giới dreaming của chúng tôi,*

¹⁴

http://www.aboriginalartcoop.com.au/artworks/dancing_mimi_with_long_neck_tu_photo_sl.jpg

rất bí mật – chúng tôi phải bám lấy thế giới này, như tổ tiên của chúng tôi, chăm sóc nó... Chúng tôi phải truyền lại cho các con trai khi chúng tôi qua đời. Những người con trai này thừa kế nó từ cha của mình, từ ông của mình. Những đứa con này phải nhớ tiếp tục lưu truyền, không để mất đi bí mật này. Và bí mật này vẫn ở đó – quê hương của tổ tiên với khe đá, những hang động đầu tranh vẽ.... Con người lưu giữ những vật dụng cúng lễ và những bức tranh – họ làm mới chúng. Họ dắt những cậu bé đến những hang động để học và nghe kể chuyện, để học các luật tục từ tổ tiên của mình, để học cách vẽ tranh – theo kiểu *tjukurrpa*.”¹⁵ Thuật ngữ *tjukurrpa* mô tả khái niệm cơ bản của nền văn hóa thổ dân. Do vậy, không thể không nhắc đến thuật ngữ này khi phân tích nghệ thuật hội họa của thổ dân. Dựa trên nền tảng *dreaming* hay *dreamtime*, thuật ngữ này chỉ một cái nhìn về thế giới bên ngoài; chỉ một cách tư duy bao trùm vạn vật hoạt động như một hệ tín ngưỡng, một nền lịch sử, một kim chỉ nam chỉ đường trong cuộc sống hàng ngày. Là thế giới không có thời gian, *Tjukurrpa* chỉ sự hình thành nên thế giới vạn vật này xuyên suốt từ quá khứ đến hiện tại và tương lai. Trong đời thường, *Tjukurrpa* được “thể tục hóa” qua hình ảnh cụ thể của vạn vật như đất đai, núi đá, sông suối, con người và lịch sử, nghi thức và những buổi lễ thiêng v.v... Do vậy, tác phẩm *Tjukurrpa* không đơn thuần là một bức tranh về phong cảnh mà còn ẩn tàng

¹⁵ Trích từ lời nói đầu của Elaine Goddem và Jutta Malnic, trong tác phẩm *Rock Paintings of Aboriginal Australia*

những ý nghĩa sâu sắc, là tiếng gọi đòi lại đất mẹ trong thế giới hữu hình này, là những con đường mòn mà tổ tiên đã đi qua vào thuở “khai thiên lập địa” nên mảnh đất mẹ, là những luật lệ truyền thống chi phối mọi hành vi tư tưởng tâm linh cho đến tận xã hội ngày nay. Với những ý nghĩa đó, *Tjukurrpa* là một tuyên ngôn về chính trị. Galarrwuy Yunupingu, một họa sỹ thổ dân đương đại, đã kêu gọi, “Tôi yêu cầu các bạn hãy nhận ra rằng các bức tranh không chỉ là những hình vẽ đẹp, mà chúng biểu trưng cho luật pháp của thổ dân, cuộc sống của thổ dân. Những bức tranh ấy còn là minh chứng cho cuộc đấu tranh của chúng tôi trong 200 năm qua, là lời từ chối quên đi đất mẹ do tổ tiên dày công xây dựng và là sự tồn tại kiên cường về mặt chính trị, văn hóa, xã hội của chúng tôi.”¹⁶ (Hình: Tác phẩm *tjukurrpa*¹⁷)

Hình 4.

¹⁶ Australian Aboriginal Art of the Western Desert – the Donald Kahn Collection. All rights reserved. The Fruitmarket Gallery and author. Exhibition, 3 December 1994 – 28 January 1995.

¹⁷

<http://www.lwgallery.uwa.edu.au/data/assets/image/0011/449687/Tjamala-Tjukurrpa.gif>

Ngoài ra, có những tác phẩm hội họa “kể lại” những câu chuyện thuộc về thời *Dreamtime*, hay đơn thuần chỉ kể lại những sự kiện trong một ngày vừa qua...

Hội họa trên đá

Hình 5.

Đại đa số các tác phẩm hội họa trên đá đều được thực hiện bên trong nơi trú ẩn, trên tường hay nóc vòm của các hang động. Những tác phẩm này có kích thước và hình dạng khác nhau. Người ta tìm thấy các tác phẩm hội họa trên đá ở khắp nước Úc, nhưng ngoạn mục nhất là các tác phẩm tại những hang động ở phía Bắc của Northern Territory; ở khu Laura thuộc Cape York, Queensland; và ở vùng Kimberley thuộc phía Tây nước Úc (*hình Săn kangaroo bằng giáo, Kimberley*).

Xuyên suốt phía Bắc nước Úc, có rất nhiều tranh vẽ hình ảnh tổ tiên từ thời *Dreamtime* mà các thổ dân vùng này đều tin rằng đó là do tổ tiên thần thánh của họ để lại. Họ thừa hưởng di sản này và tự nhận trách nhiệm phải bảo tồn, sửa chữa hư hại cũng như sơn lại khi cần. Tại các hang động trong Uluru, có rất nhiều tranh vẽ tượng trưng cho nhiều câu chuyện kể thuộc *Dreamtime*. Các bức họa được sửa sang đều

đạn qua việc các lớp màu được tô chồng lên nhau theo thời gian.

Vào tháng 5 năm 2003, các nhà khoa học và khảo cổ học thuộc Viện Bảo tàng Úc đã khám phá ra một khu nghệ thuật đá của thổ dân với 4.000 năm lịch sử tại Eagles Reach, cách Đông Bắc Sydney khoảng 160 km, thuộc công viên quốc gia Wollemi National Park. Đây là khám phá mang tầm quan trọng nhất trong 50 năm qua. Tại hiện trường, các nhà nghiên cứu phải choáng ngợp với trên 200 bức tranh được bảo tồn kỹ lưỡng như thể mới vẽ ngày hôm qua. Thật ra, một nhóm những người sống trong rừng tinh cò đã khám phá ra khu vực này vào năm 1995. Họ đã thông báo cho Công viên quốc gia NSW và Hội Bảo tồn Đời sống Hoang dã (the New South Wales National Parks and Wildlife Service), nhưng phải mất 8 năm sau (2003), một đội khảo cổ học, các chuyên gia về nghệ thuật đá, các thổ dân thuộc các bộ lạc Darkingung, Darug và Wiradjuri mới bắt đầu một cuộc điều tra khoa học thật sự. Sự chậm trễ này phần lớn là do các yếu tố môi trường như lụt, cháy, và sự không quan tâm... Nhà khảo cổ học Dr. Paul Tacon thuộc Viện Bảo tàng Úc cho rằng: “*Nó giống như một thế giới cổ xưa mà thời gian đã quên lãng. Chúng tôi chưa thấy ở đâu có nghệ thuật được trưng bày qua nhiều lớp đất như thế này. Chẳng hạn, qua phân tích, chúng tôi đã tìm thấy rất nhiều tranh vẽ chim ở nhiều lớp đất sâu.*” Hang động này dài 12 m, sâu 6 m, cao từ 1 đến 2 m, và chứa 203 bức tranh vẽ độc lập, 1 bức tranh tô trên khuôn bằng than, đất sét trắng, đất son, và đất màu vàng. Tối thiểu 12 lớp tranh đã được khám

phá, chồng lên nhau, ghi lại nhiều thể hệ nghệ thuật và văn hóa của thổ dân. Thổ dân đã mô tả chim, tắc kè, thú túi và những động vật khác một cách đa dạng, như goannas, thần lùn... Ngoài ra còn có một bức tranh vẽ chim đại bàng có kích thước như thật, rất tinh xảo, và một bức phác họa hình con gấu túi nhỏ (wombat). Dr. Tacon cho rằng không có nơi

nào trên thế giới có những bức tranh quý hiếm được chôn giấu bên bia của một thành phố lớn như nơi này. Các tác phẩm nghệ thuật được bảo tồn rất tốt như thể chúng mới được sáng tác hôm qua. Hiện trường Eagle Rock hướng về phía Bắc. Vòm che bằng sa thạch (đá cát kết – sandstone) đã bảo vệ những bức họa tránh được những điều kiện khí hậu khắc nghiệt.

Therianthrope drawings at Eagles Reach

Hình 6.

Một khám phá mang tầm quan trọng nữa là sự tồn tại của những hình vẽ “nửa người–nửa thú” hay “nửa thú–nửa chim”¹⁸ dưới tên gọi là “therianthropes”. Những hình hiếm hoi này bao gồm những sinh vật đầu chim, mình kangaroo. Một tác phẩm như thế đã được tìm thấy tại hiện trường gần sông Hawkesbury về phía Đông của Eagles Reach (hình).

Nhiều năm về trước, Dr. Tacon và Christopher Chippindale từ Viện Bảo tàng Khảo cổ học và Nhân học thuộc ĐH Cambridge đã tiến hành cuộc thăm dò đầu tiên

về những bức tranh “therianthrope” thời tiền sử xuyên suốt phía Bắc nước Úc, Châu Âu, và Nam Phi. Hai ông thăm dò gần 5.000 tranh đá nghệ thuật và thấy rằng “therianthropes” chỉ chiếm khoảng 1% đến 4% trong số 5.000 tác phẩm này.

Nghệ thuật tranh đá ở Eagles Reach bao gồm khuôn tô hình bàn tay, cánh tay, boomerangs cổ, và rìu. Có thể là các thổ dân đã phun màu bằng miệng lên trên và xung quanh các hình vẽ. Hình các bàn tay vẽ bằng khuôn tô được xem là những tác phẩm cổ nhất tại Eagles Reach, thuộc khoảng thời gian từ 2.000 đến 4.000 năm tuổi. Người ta cũng tìm thấy các dụng cụ bằng đá và than trên mặt đất trong hang động, và đang nghiên cứu thêm.

¹⁸ <http://www.wsws.org/articles/2003/aug2003/rock-a05.shtml>; xem trang [The Art of the “Dreaming”](#)

Ở Úc, trên 100.000 khu vực đá nghệ thuật đã được khám phá, trong đó đa dạng nhất, nhiều màu sắc nhất là thuộc vùng Pilbara, Kimberleys, Arnhem Land và Cape York tại Northern Australia. Những khu vực đá nghệ thuật được khám phá đầu tiên tại Úc là từ thời những nhà thám hiểm đầu tiên như Willem Jansz vào năm 1605, William Dampier vào năm 1688, và James Cook vào năm 1770, nhưng những khám phá này không được nghiên cứu sâu và còn hạn chế. Vào năm 1804, Matthew Flinders tìm thấy những bức tranh vẽ rùa nước mặn, rùa nước ngọt, kangaroos và bàn tay người trong một hang động phía Tây của Vịnh Carpentaria. Vào năm 1841, George Grey khám phá và ghi lại chi tiết hang động Wandjina thuộc Kimberley, nhưng ông phủ nhận rằng thổ dân có thể vẽ được những tác phẩm có giá trị như thế.

Hình 7.

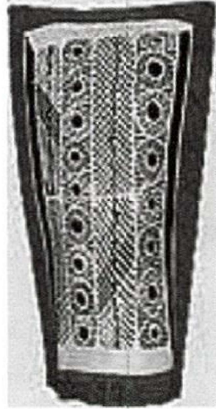
Ở vùng Blue Mountains, người ta tìm thấy các chứng cứ rằng thổ dân đã sống ở đó tối thiểu 22.000 năm. Ở vùng này, cụ thể là ở Blue Mountains National Park, người ta đã tìm thấy trên 700 khu di tích nghệ thuật của thổ dân. Các khu di tích này đều chứa những tác phẩm hội họa hay khắc trên đá. Trong hang động

Những bàn tay Đỏ (Red Hands Cave) tại Glenbrook, chúng ta có thể thấy thổ dân sử dụng đất son in hình bàn tay lên vách đá. Hình bàn tay là chủ đề rất phổ biến không là sản phẩm độc quyền của bất kỳ vùng nào. Tác phẩm bàn tay được tạo ra với kích cỡ thay đổi (từ bàn tay trẻ em đến bàn tay người lớn). Bàn tay người sẽ được đặt lên đá và người vẽ sẽ phun màu xung quanh bàn tay tạo thành đường biên bàn tay in rõ ràng trên đá.

Các thổ dân không có ngôn ngữ viết mà truyền lại tôn giáo, luật tục, lịch sử... qua bài hát, thơ ca, các tác phẩm hội họa, khắc đá và các dạng nghệ thuật khác. Các dạng nghệ thuật như vẽ trên người, bài hát, múa, kể chuyện không thể tách rời nhau mà lồng vào nhau, hòa nhập vào nhau nhằm phục vụ hài hòa cho các buổi lễ thiêng. Như vậy, nghệ thuật không chỉ đơn thuần là nhằm giải trí, tự diễn đạt, mà còn là truyền lại các ý tưởng, các giá trị văn hóa và tâm linh mang ý nghĩa xã hội phức tạp.

Ngày nay, các hình vẽ khắc trên đá vẫn bảo tồn tính linh thiêng và truyền thống hàng chục ngàn năm của thổ dân. Các tác phẩm nghệ thuật của họ chứng minh rằng cả nhóm thổ dân đồng sở hữu lãnh địa của mình và sống trong mối liên hệ tâm linh với tổ tiên của mình. Các tác phẩm này là một cuốn sách lịch sử cho thế hệ sau biết được nguồn cội, diễn biến dòng thời gian qua các câu chuyện kể trong đó, truyền thống và tập tục sinh hoạt hàng ngày và là cả một thế giới tâm linh lưu truyền sức mạnh cho đến những đời sau.

Vẽ trên vỏ cây

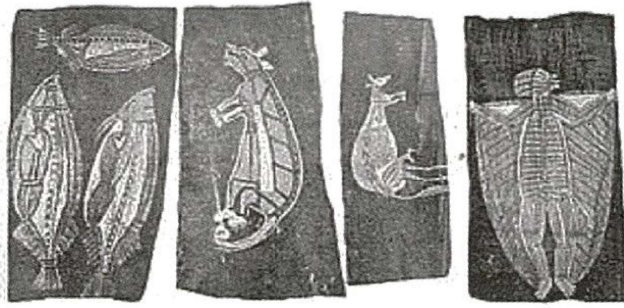
Hình 8.

Vẽ trên vỏ cây là một hình thức hội họa đã tồn tại từ lâu đời ¹⁹. Người châu Âu đầu tiên ghi nhận về hình thức hội họa này là một họa sỹ người Pháp N.M. Petit. Ông đến Tasmania trong khoảng thời gian từ năm 1800 đến năm 1804 và đã thấy những bức họa trên vỏ cây dùng che phần mộ. Có những bức họa khác trên vỏ cây dùng che phần mộ ở Tasmania, Victoria và NSW. Tại Viện bảo tàng Victoria

¹⁹ <http://www.brigitteca.com/bark.htm>
http://www.brigitteca.com/peinture_court.htm

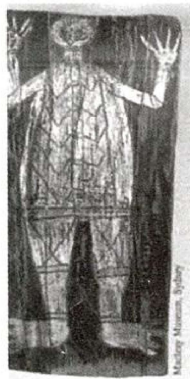
hiện đang trưng bày một bức họa có từ trước năm 1876. Những bức họa nói trên đều được vẽ bằng than, hay hun khói... Những bức họa được sử dụng rộng rãi, không chỉ trong đời sống hàng ngày, mà còn trong các buổi lễ và đám tang. Ở phía Bắc nước Úc, tại những vùng Kimberley và Arnhem Land, những bức họa vẽ trên vỏ cây dùng làm mái che rất giống những bức họa vẽ trên đá. Chủ đề của bức họa là vẽ những biểu tượng của thần Wandjina – liên quan đến những cơn bão có sấm sét vào mùa mưa. Những bức họa này được sử dụng để minh họa những câu chuyện kể cho trẻ em vào mùa mưa khi các thổ dân không thể ra ngoài làm việc. Ở phía Đông Bắc Arnhem Land, thổ dân vẽ lên những quan tài và thất lưng làm bằng vỏ cây. Ở vùng Melville và Bathurst Island, thổ dân cũng vẽ lên những giỏ làm bằng vỏ cây (tungas) phục vụ trong tang lễ (*hình vẽ trên một cái giỏ làm bằng vỏ cây (tungas)*²⁰).

²⁰ <http://www.brigitteca.com/bark.htm>
http://www.brigitteca.com/peinture_court.htm

Hình 9.

Trong những chuyến đi điền dã vào năm 1912, những người châu Âu đã đặt hàng cho các họa sỹ vẽ trên những vỏ cây hình chữ nhật và nhỏ để có thể mang đi. Chẳng hạn, Baldwin Spencer là người đầu tiên đặt hàng ở Malangangerr (Oenpelli) vào năm 1912. Sau này các nhà sưu tầm khác cũng bắt chước ông. Ở Milingimbi, Rev. T. T. Webb đặt hàng vào cuối những năm 20. Ở Yirrkala, Reverend W. Chaseling khuyến khích việc sản xuất các bức họa trên vỏ cây với mục đích thương mại từ năm 1935 (hình: Các bức tranh cổ họa trên vỏ cây. Baldwin Spencer sưu tầm vào năm 1912).

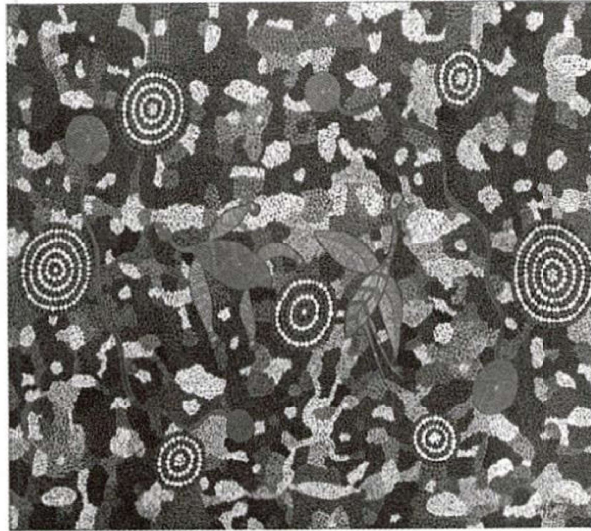
Hình 10.

Tác phẩm cổ của một thổ dân Walpiri thuộc Arnhem Land. Hiện đang trưng bày tại viện bảo tàng Macleay, Sydney. Trước tiên thổ dân dùng lửa hơ qua một miếng vỏ cây, sau đó làm đẹp miếng vỏ cây bằng sức dè của một vật nặng. Bột màu vẽ, chỉ

gồm 4 màu: đỏ, vàng, trắng và đen, được trộn với nhau bằng nước ép trái cây, trứng hay máu. Cuối cùng, bột màu được tô lên miếng vỏ cây đã bị cạo sòn. [Australian Geographic Pty, Ltd, số phát hành tháng 8, 1987]

Ngoài ra, nhắc đến hội họa, không thể nào không nhắc đến loại hình nghệ thuật độc đáo Dot paintings và X-ray.

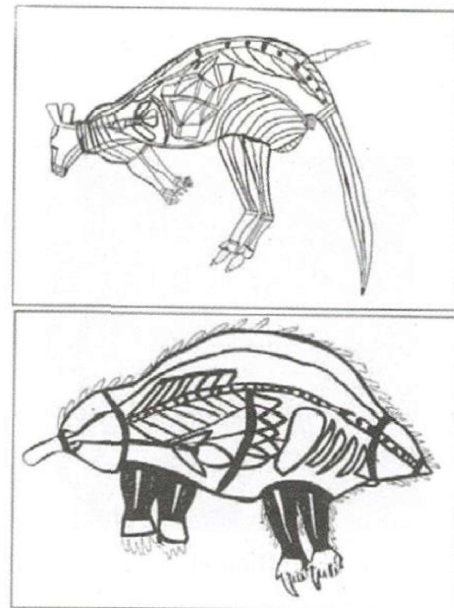
Dot-painting: Qua hàng chục ngàn năm, các thổ dân Úc đã sử dụng các que, lông loài nhím (Echidna) hay những gai nhọn để “vẽ” lại những câu chuyện truyền thống thời Dreamtime. Những bức tranh này gồm hàng ngàn “dấu chấm” (dots). Các họa sỹ phải mất nhiều ngày để vẽ theo kiểu “chấm từng chấm” này. Khác với các họa sỹ châu Âu, khi vẽ, thổ dân luôn để bức họa dưới đất. Theo cách vẽ truyền thống, trong khi vẽ, các thổ dân nằm xuống đất, một tay chống đất, một tay “chấm” những dấu chấm muôn màu. Nghệ thuật truyền thống dot painting của thổ dân luôn mang nội dung kể một câu chuyện, nhìn chung là liên quan vấn đề săn bắt hái lượm. Các bức họa thường được lồng vào những ký hiệu đầy ý nghĩa. Khi mà các thổ dân chưa có ngôn ngữ viết, phương pháp dot painting thực sự là một cách lưu truyền truyền thống đã tồn tại hàng chục ngàn năm.

Hình 11. Water animals

Hoạ phẩm này mô tả một con Water Bird và một con Turtle đang bơi và săn mồi ở đáy sông. “Những vòng tròn tượng trưng những xoáy nước. Hai đường thẳng dài có vòng tròn ở một trong hai đầu mô tả rễ cây bạch đàn với nhiều gam màu đỏ, vàng và xám khác nhau. Những màu này là những viên đá nhỏ trong dòng nước trong. Còn màu xanh lá cây tượng trưng cho rong rêu.”- Eddy Harris²¹.

X-ray: được tìm thấy nhiều nhất tại vùng Armhem Land. Theo như tên gọi, đặc điểm của loại hình này là mô tả những cơ quan, bộ phận bên trong (như là chụp X-quang) của cả con người và thú vật. Loại hình này phát triển từ những hình vẽ với các hốc bên trong trống rỗng, đến vài đường nét đơn giản, cho đến mô tả chi tiết các cơ quan nội tạng, và cuối cùng là họa thêm những chi tiết phức tạp.

Hình 12. Vẽ Kangaroo và Echidna trên đá theo kiểu X-ray.

Người chụp: Ej Brandl. [Aboriginal Studies Press for the Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies 1994: 1209]

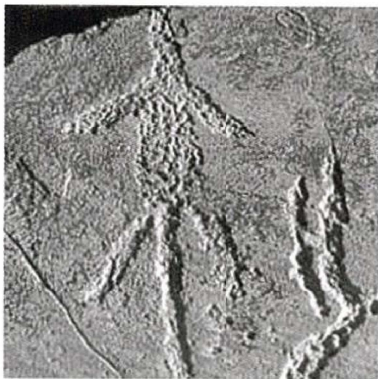
²¹ <http://www.tourisminternet.com.au/chdoma7.htm>
<http://www.dotpainting.org/>

Khắc trên đá

Hình 13.

Các nhà khảo cổ học cho rằng tác phẩm lâu đời nhất mà người ta tìm thấy ở vùng Olary thuộc miền Nam nước Úc đã tồn tại cách đây 40.000 năm (*hình Đầu cá sấu khắc trên đá tìm thấy ở vùng Olary thuộc miền Nam nước Úc*²²)

Hình 14.

22

<http://members.ozemail.com.au/~macinnis/pix/engr1.jpg>

Hình 15.

Ở Sydney, người ta tìm thấy những nhóm tảng đá được khắc bao phủ hàng trăm mét vuông. Loại hình khắc rất đa dạng xuyên suốt lục địa, nhưng nhìn chung có một quy tắc: khắc người nhìn trực diện, khắc động vật nhìn từ bên hông, và khắc bò sát nhìn từ trên xuống. (*Hình: Một loạt tác phẩm khắc hình cá, wallabies (loài kangaroo nhỏ), một người nam và một người nữ. Người nam đã làm lễ trưởng thành (lễ thành đinh) do anh ta đeo thắt lưng*²³)

Ngoài ra, những tác phẩm sử dụng nghệ thuật mài đá cũng tồn tại từ lâu đời. Các thổ dân sử dụng một phiến đá cứng chà lên một phiến đá mềm. Ngoài ra, còn có nghệ thuật mổ đá – dùng một cục đá nhọn “mổ” lên bề mặt một phiến đá khác tạo thành một loạt những lỗ tròn và nhỏ (*hình: một con thần lùn được vẽ theo kiểu dùng vật nhọn mổ lên đá*²⁴)

23

<http://members.ozemail.com.au/~macinnis/pix/engr3.jpg>

24 <http://www.wsws.org/articles/2003/aug2003/rock-a05.shtml>; xem trang *The Art of the “Dreaming”*

Tóm lại, có thể nói nền văn hóa tinh thần của thổ dân là cả một di sản đồ sộ, độc đáo, đa dạng về thể loại, phong phú về nội dung, hòa quyện thành những kiệt tác mang bản sắc độc nhất vô nhị. Mỗi một cộng đồng thổ dân lại có nét đặc sắc riêng của mình, tạo nên cả một thế giới tâm linh huyền bí muôn màu muôn vẻ. Tuy nhiên, họ lại mang điểm chung rất lớn về cội nguồn – Dreamtime và Dreaming và được thấy rõ nhất trong các lễ thiêng và các nghi thức vòng đời.

Nhằm phục vụ cho các tác phẩm nghệ thuật của mình, các thổ dân sử dụng nhiều đề tài phong phú như thần thánh, con người, chim, động vật, cá, loài bò sát, dấu vết thú cũng như những đường nét trừu tượng. Các tác phẩm này thường chứa những thông tin cần được giải mã mà đôi khi có một số ký hiệu và biểu tượng chỉ có những thổ dân nào đã qua những buổi lễ đặc biệt mới có thể giải mã được.

Hội họa và khắc đá là những hoạt động vừa mang tính chất trần tục vừa thấm màu tôn giáo. Là những cuốn sách lịch sử bằng tranh, các tác phẩm này là nơi ghi lại những hoạt động đời thực sống động của chính những người đã tạo ra chúng.

Trong nghệ thuật, cuộc sống hoang sơ đã ảnh hưởng không nhỏ đến chất liệu hình thành các bức tranh, tác phẩm khắc đá, v.v... Không có giấy, giấy dầu, họ phải vẽ và khắc lên đá, hang động, vỏ cây – những chất liệu sẵn có

trong thiên nhiên. Ngoài việc phục vụ nghệ thuật ra, vẽ khắc trên đá còn là “giấy chứng nhận chủ quyền” mảnh đất quê hương của họ, là tiếng nói thầm lặng chứng minh sự hiện diện của cả một cộng đồng dân tộc tại nơi họ đã từng sinh sống. Không có sơn, màu nước, họ cũng biết dùng đất son, đất sét, đá mài bột màu, quặng, thạch cao, tổ kiến v.v... đầy rẫy trong thiên nhiên để làm chất liệu vẽ. Hơn nữa, các loại hình nghệ thuật của họ không chỉ đơn thuần một thể loại mà lại rất đa dạng, phong phú. Điều này phản ánh được tính thích nghi, sáng tạo của thổ dân. Họ hòa mình vào thiên nhiên, nương tựa vào thiên nhiên để sống và biết tận dụng một cách sáng tạo những gì thiên nhiên ưu đãi.

Lịch sử hơn 200 năm qua in đậm dấu ấn của chiến tranh, tàn phá, hy sinh về con người và mất mát về di sản truyền thống. Tuy nhiên những gì còn lại cũng đủ để phác lên những trang sử hào hùng mang màu sắc huyền bí biểu trưng cho bản sắc của thổ dân Úc nói chung, và cho từng cộng đồng thổ dân Úc nói riêng. Nghệ thuật của họ phản ánh sự khát khao bảo vệ thế giới thời Dreamtime, bảo đảm cho tính bền vững và liên tục của những mối quan hệ Dreaming. Nghệ thuật của họ vẫn mãi là sợi dây tâm linh nối quá khứ với hiện tại và tương lai, nối đời sau với đời trước, nối thế giới tâm linh với đời sống thật, nối cái vô hình với cái hữu hình và nối con người với đất mẹ quê hương.

**RESEARCH ON THE ORIGINAL IDENTITIES
OF SOME TRADITIONAL PAINTINGS AND ROCK ENGRAVINGS
OF AUSTRALIAN ABORIGINAL COMMUNITIES**

Tran Cao Boi Ngoc

University of Social Sciences and Humanities, VNU - HCM

ABSTRACT: *Different from many other communities, Australian aboriginal communities had lived separately from the rest of the world without any contact with great civilizations for tens of thousands of years before English men's invasion of Australian continent. Hence, their socio-economic development standards was backward, which can be clearly seen in their economic activities, material culture, mental culture, social institutions, mode of life, etc. However, in the course of history, Australian aborigines created a grandiose cultural heritage of originality with unique identities of their own in particular, of Australia in general.*

Despite the then wild life, Aboriginal Art covers a wide medium including painting on leaves, wood carving, rock carving, sculpture, sandpainting and ceremonial clothing, as well as artistic decorations found on weaponry and also tools. They created an enormous variety of art styles, original and deeply rich in a common viewpoint towards their background – Dreamtime and Dreaming. This philosophy of arts is reflected in each of rock engravings and rock paintings, bark paintings, cave paintings, etc. with the help of natural materials. Although it can be said that most Aboriginal communities' way of life, belief system are somewhat similar, each Australian aboriginal community has its own language, territory, legend, customs and practices, and unique ceremonies. Due to the limit of a paper, the author focuses only on some traditional art forms typical of Australian aboriginal communities. These works were simply created but distinctively original, of earthly world but associated with sacred and spiritual life deeply flavored by a mysterious touch. Reflected by legendary stories and art works, the history of Australian Aboriginal people leaves to the next generations a marvelous heritage of mental culture.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Richard Kalina, *Giấc mơ của nghệ thuật thổ dân*, Dự án JDP.

[2]. Robin B. Coles, *Recently Recorded Aboriginal Art Sites in the Barossa Region*.

[3]. Susan Lowish, *Writing/righting a history of Australian Aboriginal Art*.

[4]. The Fruitmarket Gallery and author, *Australian Aboriginal Art of the Western Desert - The Donald Kahn Collection*, Exhibition 3 December 1994 – 28, (January 1995).

- [5]. Di Yerbury, *A Journey from Dreamtime to Machine Time: Australian History through the Eyes of Australian Indigenous Artists*, © Museu de Ciência da Universidade de Lisboa, (2003).
- [6]. Douglas L. Oliver, Oceania, *The Native Cultures of Australia and the Pacific Islands*, volume 1, University of Hawaii Press, pp. 157-184, (1989).
- [7]. Douglas L. Oliver, Oceania, *The Native Cultures of Australia and the Pacific Islands*, volume 2, University of Hawaii Press, pp. 826-882, (1989).
- [8]. Nguyễn Văn Tiệp, *Các cộng đồng cư dân, dân tộc và mối quan hệ lịch sử - văn hóa ở Australia*, Đề tài nghiên cứu khoa học cấp Trường, Trường ĐH KHXH&N, ĐHQG-HCM, (2001).
- [9]. Nguyễn Văn Tiệp, Philip Martin, Trần Cao Bội Ngọc, *Australian Anthropology Culture and Society*, NXB ĐHQG TP.HCM, (2006).
- [10]. Nhiều tác giả, *Đường vào Australia*, NXB Tp. HCM, (1999).
- [11]. Philip Clarke, *Where the Ancestors Walked – Australia as an Aboriginal Landscape*, Allen and unwin, (2003).
- [12]. Trần Cao Bội Ngọc, *Văn hóa Truyền thống của Thổ dân Úc*, NXB ĐHQG TP.HCM, (2006).
- [13]. Trịnh Huy Hóa (biên dịch), *Đối thoại với các nền văn hóa – Australia*, NXB Trẻ, (2002).
- [14]. http://en.wikipedia.org/wiki/Indigenous_Australian_art (Indigenous Australian art).
- [15]. http://epress.anu.edu.au/hrj/2009_02/mobile_devices/ch09.html (Writing/righting a history of Australian Aboriginal Art).
- [16]. <http://www.abc.net.au/news/stories/2010/05/31/2913350.htm> (Megafauna cave painting could be 40,000 years old).
- [17]. <http://www.aboriginalartonline.com/art/rock4.php> (Rock Art).
- [18]. <http://www.aboriginalartstore.com.au/aboriginal-art-culture/aboriginal-art.php> (Aboriginal Art and Paintings).
- [19]. <http://www.aboriginalartstore.com.au/aboriginal-art-culture/aboriginal-symbols-and-their-m.php> (Aboriginal symbols and their meanings).
- [20]. <http://www.aboriginalarttreasures.com/history.php> (Aboriginal Art History and Aboriginal Art Symbols & Their Meaning).
- [21]. <http://www.brigitteca.com/bark.htm>
- [22]. http://www.brigitteca.com/peinture_court.htm
- [23]. <http://www.dotpainting.org/>
- [24]. <http://www.wsws.org/articles/2003/aug2003/rock-a05.shtml> (A major discovery of Aboriginal cave paintings in Australia).
- [25]. <http://www.wsws.org/articles/2003/aug2003/rock-a05.shtml> (The Art of the “Dreaming”).